

РЕЙТИНГОВА МОДЕЛЬ ДІЯЛЬНОСТІ НЕЗАЛЕЖНИХ «МОЗКОВИХ ЦЕНТРІВ» США

За результатами аналізу дослідницьких проектів Пенсільванського університету, Інституту досліджень зовнішньої політики, Центру стратегічних і міжнародних досліджень, Фонду «Спадщина», Американського інституту підприємництва, Фонду Карнегі за міжнародний мир тощо, в яких представлено оцінки фінансової забезпеченості, фахового рівня досліджень, спроможності залучати кваліфікованих учених, можливостей впливати на владу та здатності налагодити ефективний зв'язок між наукою і державною політикою, подано загальну картину рейтингування (іміджування) незалежних «мозкових центрів» США.

Ключові слова: «мозкові центри»; рейтингові показники; стратегічна оцінка.

Постановка проблеми. Перше десятиліття ХХІ ст. внесло кардинальні зміни в систему міжнародних відносин. Сполучені Штати Америки мали серйозні проблеми, докладаючи зусиль для створення нового світу. Відмінність потенціалів, зумовлена глибоким та стабільним дисбалансом сили і багатства на користь США, лише ускладнює проблему. Проте, зважаючи на всілякі негаразди, нині Сполучені Штати залишаються наймогутнішою країною світу – глобальною державою за всіма характеристиками. Окрім цього, у контексті мобілізації світової спільноти на боротьбу з міжнародним тероризмом ця теза не втрачає своєї значущості, незважаючи на відносно падіння частки американської економіки у світовому валовому продукті. У зв'язку з цим та поряд з американським гегемонізмом щодо глобальних справ у різних державах світу, передусім у Сполучених Штатах як єдиній після розпаду СРСР наддержаві, знову посилюється інтерес до інформаційного та аналітичного забезпечення зовнішньої й безпекової політики і досліджень, які здійснюються незалежними дослідницькими центрами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Для максимального забезпечення об'єктивності сказаного ми використовуємо дослідницькі напрацювання спеціальних рейтингових (іміджевих) проектів Пенсільванського університету, Інституту досліджень зовнішньої політики, Центру стратегічних і міжнародних досліджень, Фонду «Спадщина», Американського інституту підприємництва, Фонду Карнегі за міжнародний мир тощо, де, виходячи з оцінок фінансової забезпеченості, фахового рівня досліджень, спроможності залучати кваліфікованих учених, можливостей впливати на владу та здатності налагодити ефективний зв'язок між наукою і державною політикою, шляхом експертних опитувань представлено аналітичні інституції.

Постановка завдання. Згідно з результатами аналізу дослідницьких проектів, нами зроблено спробу подати загальну картину рейтингування (іміджування) власне незалежних «мозкових центрів» США та виділити ті з них, що є найбільш потужними й ефективними у сфері досліджень зовнішньої політики, міжнародних відносин і безпеки, а також роз'яснити мотиваційні засади вибору саме цих центрів.

Основні результати дослідження. Америка й американці, здійснюючи свою глобальну місію, твердо переконані: поширення демократії сприятиме їхній безпеці та достатку. Це одна з глибинних причин непорозумінь між політиками двох держав. Стереотипи «холодної війни» та очевидні асиметрії сформували в кожній країні ідеологізовані й упереджені оцінки конкретних політичних кроків своїх опонентів, що, скоріше за все, викликає занепокоєння та поглиблює диференціацію, аніж сприяє зближенню [1].

Дуже красномовно стосовно значущості для Сполучених Штатів діяльності аналітиків міжнародних відносин і зовнішньої політики висловлюються окремі коментатори, часто наголошуючи, що «мозкові центри» взагалі контролюють Америку.

Із-поміж усього, перше, що варто відзначити в цьому сенсі – це безумовне лідерство в кількісних та сутнісних показниках оцінювання «мозкових центрів» держав, які входять до складу Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР). На нашу думку, високий рівень фінансування їхньої діяльності визначається прагненням національних урядів організувати концептуальне і рекомендаційне забезпечення механізмів, спроможних поглибити домінування західної моделі побудови світ-системи й організації міжнародних відносин. Паралельно необхідно виділити зростання уваги до розвитку

аналітичних центрів в економічно розвинутих державах Східної Азії.

Ми зосередимося на проблемі рейтингування тих із них, які діють у Сполучених Штатах Америки. У США індустрія «мозкових центрів» зростає, але на відміну від високотехнологічного чи енергетичного сектору, баланс яких залежить від закону попиту та пропозиції, про успішність чи, навпаки, неуспішність роботи аналітичних центрів висновки зробити важче. Характерною рисою цих центрів є наявність в їхньому арсеналі значної кількості методів впливу. Саме тому оцінка кожного з них повинна мати комплексний характер, що дає можливість повною мірою розкрити його роль та визначити ступінь ефективності. Для нас одним із ключових завдань є виявлення провідних американських аналітичних центрів, спроможних впливати на вироблення зовнішньополітичного рішення. На сьогодні найавторитетнішими рейтинговими оцінками є «Рейтинг експертно-аналітичних центрів світу», представлений програмою «Експертно-аналітичні центри та громадянське суспільство» Університету Пенсільванії США. Він ґрунтується на критерії індексації, розробленому доктором Дж. Макганом спеціально для визначення рейтингу дослідних та аналітичних центрів по всьому світу.

У створенні цього рейтингу щорічно в експертному опитуванні беруть участь провідні вчені, політики, журналісти та експерти цієї галузі. За період від 2006 р. рейтинговий процес було вдосконалено, а кількість і обсяг установ, окремих осіб, які займаються ранжуванням, постійно зростають. Процес, як і протягом, попередніх років, залежить від загальної оцінки суспільно-політичних досліджень, аналізу та соціальної відповідальності організації, детального набору критеріїв, і дедалі більш відкритого та прозорого відбору [2]. Кількість таких критеріїв перевищує цифру 27, що є необхідним для складання більш точного рейтингу.

На нашу думку, особливо варто звернути увагу на низку критеріїв, які допоможуть пояснити вибір адміністрації Б. Обама «мозкових центрів», до рекомендацій яких прислуховуються в ухваленні зовнішньополітичних рішень. Такими критеріями є:

- вплив дослідження і програм «мозкового центру» на політиків та інших суб'єктів політичного процесу (у цьому випадку політичні рекомендації розглядаються або фактично прийняті політиками, громадянським суспільством і політичними акторами);

- репутація політиків (визнання імені, пов'язане з конкретними тематиками або програмами, кількість брифінгів та офіційних зустрічей, аналітичних записок та офіційних документів);

- доступ до ключових інститутів, здатність вільно співпрацювати з ключовими аудиторіями і персоналом, такими як урядові чиновники (виборні та призначені), громадянське суспільство, традиційні та нові засоби масової інформації, наукові кола;

- використання досліджень, пропозиції з питань політики та інших продуктів; ефективне представлення та, відповідно, використання аналітичних записок, доповідей, рекомендацій та інших продуктів у політичних колах, кількість нинішніх і колишніх співробітників, які займаються консультуванням

політиків, входять до консультативних комісій тощо, гранти, що надаються вченим для наукових досліджень або державної служби;

- спроможність подолати розрив між теоретичною наукою та реальною політикою;

- здатність подолати суперечності між політиками та громадськістю;

- наявність можливості включати нових суб'єктів у процес ухвалення політичних рішень;

- можливість генерування інноваційних ідей та створення стратегічних програм, кинувши виклик традиціоналістичному мисленню політиків [2].

Отже, за підсумками «Рейтингу експертно-аналітичних центрів світу – 2013», Інститут Брукінгса [3] продовжує займати провідні позиції серед ключових «мозкових центрів». Протягом останніх п'яти років у десятку провідних центрів світу входять такі американські аналітичні центри, як Фонд Карнегі за міжнародний мир, Центр стратегічних та міжнародних досліджень, Рада з міжнародних відносин та Корпорація «РЕНД». На провідних позиціях цього рейтингу у 2013 р. з'явився Міжнародний науковий центр ім. Вудро Вільсона, Інститут міжнародної економіки Петерсона (2011 р., 2010 р., 2009 р.), Фонд «Спадщина» (2010 р., 2009 р.), Інститут Като (2009 р.). Зважаючи на авторитетність цієї рейтингової системи та основні критерії ранжування, варто відзначити, що саме ці «мозкові центри» відіграють провідну роль у суспільно-політичному житті Сполучених Штатів Америки і мають найбільший вплив на громадську думку й осіб, які ухвалюють рішення різного рівня.

У «Рейтингу експертно-аналітичних центрів світу – 2013», офіційно опублікованому 22 січня 2014 р., подано світову рейтингову оцінку аналітичних центрів у сфері зовнішньої політики та міжнародних відносин. Основні «мозкові центри США, які увійшли до рейтингу, та їхня позиція в ньому:

- Інститут Брукінгса (провідний інститут – 1-е місце за рейтинговим списком);

- Фонд Карнегі за міжнародний мир (2-е місце);

- Рада з міжнародних відносин (4-е місце);

- Центр стратегічних та міжнародних досліджень (5-е місце);

- Міжнародний науковий центр ім. Вудро Вільсона (12-е місце);

- Корпорація «РЕНД» (13-е місце);

- Інститут Като (15-е місце);

- Центр нової американської безпеки (17-е місце);

- Центр американського прогресу (18-е місце);

- Атлантична Рада США (20-е місце);

- Інститут Гувера (21-е місце);

- Фонд «Спадщина» (23-е місце) та ін. [2].

Поряд із проектом Інституту досліджень зовнішньої політики Пенсільванського університету 2012 р. [4] до аналізу нами залучено концептуальні оцінки та емпіричні дані, подані в колективній праці за загальною редакцією Дж. Макгана «Мозкові центри» і політологічні поради в США: науковці, радники і прибічники [5], а також в інших дослідженнях.

За результатами аналізу цих центрів, проведеного з урахуванням специфіки предмету дослідження, а саме – впливу стратегічного прогнозування на систему

забезпечення зовнішньополітичного курсу США, на першому місці серед великої кількості американських «мозкових центрів» майже традиційно знаходиться Інститут Брукінгса.

Як стверджують самі науковці Інституту Брукінгса, установа є незалежною і займається дослідженнями та аналізом проблем, що виникають в економіці, зовнішній політиці й управлінні. Понад 140 американських і зарубіжних науковців на постійних засадах готують монографічні дослідження, аналітичні розвідки і доповіді, статті, виступають зі свідченнями в комітетах американського конгресу, беруть участь у різного роду наукових і науково-практичних форумах. Організація, яка фінансується за кошти донорів і грантів, розпочала свою діяльність з ініціативи групи заможних американців у роки Першої світової війни (1916 р.) під назвою «Інститут урядових досліджень», задекларувавши собі за мету сприяння реалізації ідеї самодостатньої економіки. Дослідники Інституту відіграли суттєву роль у розробці низки фундаментальних програм реформування системи державного управління. Відповідно до закону 1927 р. про бюджет і облік, Інститут набув статусу дослідницького центру національного рівня і того ж року його було реформовано і названо на честь відомого філантропа і громадського активіста Роберта Самерса Брукінгса [6]. У списку величезного доробку Інституту необхідно окремо відзначити стратегічні рекомендації різним рядовим установам Сполучених Штатів.

По завершенні Другої світової війни Інститут Брукінгса завоював репутацію ліберальної дослідницької установи і, заручившись фінансовою підтримкою Фонду Форда, поступово задекларувався як провідний «мозковий центр». У 1960-і р., як і корпорація «РЕНД», дослідники Інституту займалися інноваційними проектами у справах ведення війни, а також у сфері освіти, охорони здоров'я, податкової політики [7]. Але особливо Інститут Брукінгса відзначався розробками з міжнародної економіки та зовнішніх справ. У політичному сенсі більш наближений до демократичної партії, Інститут неодноразово кооперувався з консервативними «мозковими центрами», зокрема Американським інститутом підприємництва з питань зовнішньої торгівлі.

Вирішальну роль у формулюванні такої оцінки відіграв очевидний пріоритет цих двох «мозкових центрів» у дослідженнях безпекового змісту, вивченні ключових вимірів американсько-радянського протистояння. Їхнє значення актуалізувалося в нових формах зі становленням Російської Федерації як впливового учасника міжнародних відносин.

Інший суттєвий аспект – фінансування, в якому перевага корпорації «РЕНД» над своїми партнерами і конкурентами є очевидною. Інститут Брукінгса у Вашингтоні, який у згаданому вище рейтинговому дослідженні посідає перше місце, має на виконання своєї роботи трохи більше ніж 60 мільйонів доларів, Рада зовнішніх відносин – близько 40 мільйонів доларів, фонд Карнегі – 22 мільйони доларів, Фонд «Спадщина» – дещо менше ніж 50 мільйонів доларів, Центр стратегічних і міжнародних досліджень – 29 мільйонів доларів, Американський інститут підприємництва – понад 23 мільйони доларів, а фінансові можливості «РЕНД» перевищують 250 мільйонів доларів.

Корпорацію «РЕНД» було створено після Другої світової війни для вирішення проблем глобального політико-системного протистояння. Помітний брак концептуального забезпечення саме безпекового курсу у протистоянні з Росією/СРСР, за умов прискореного становлення Сполучених Штатів як глобальної держави і повного заперечення ізоляціонізму, спонукав саме американських військових до фінансування нового проекту. Хоча формально заснування «РЕНД» слушно асоціюється з діяльністю невеликої групи науковців, які мали забезпечити технологічну перевагу США у світі, насправді в самій цій ідеї варто виділити фактор «холодної війни» між Сходом і Заходом, Сполученими Штатами і Радянським Союзом. Упродовж тривалого часу розробки корпорації переважно спрямовувалися на наукове забезпечення щодо відпрацювання нових механізмів ведення війни, що спричинило тісний зв'язок цього «мозкового» центру з Пентагоном.

Нині з 50 % багатомільйонного бюджету «РЕНД», що наповнюється державою, доволі значна сума спрямовується за межі проектів військового призначення. У дослідженнях зовнішньої політики Росії вирізняються кілька базових аспектів, серед яких головними є два: європейська безпека в контексті відродження великодержавних амбіцій Москви та плани Кремля відтворити поляризацію в міжнародних відносинах, у тому числі за рахунок російського контролю на теренах колишнього СРСР.

У корпорації працює близько однієї тисячі дослідників, які вивчають дуже широке коло питань, починаючи від розробок відновлювальних засобів енергетичного забезпечення і завершуючи політологічним вимірюванням близькосхідного конфлікту та відносин з Росією і Китаєм. Корпорація «РЕНД» має філії в Європі, а про її особливий вплив на формування зовнішньополітичної стратегії США свідчить промовиста назва однієї з багатьох аналітичних розвідок про корпорацію – «мозковий центр», що контролює Америку» [8].

Монографія А. Абелли, що вийшла 2008 р., переконливою аргументацією доводить, що значною мірою саме завдяки концептуальним і прикладним ідеям та розробкам корпорації «РЕНД» Сполучені Штати перемогли в системному протистоянні з СРСР і досягли безпрецедентного глобального лідерства наприкінці ХХ ст. [9].

Аналітичний незалежний центр «РЕНД» є особливим також завдяки:

- високим кількісним показникам публікацій поважних науковців з усіх науково-дослідницьких центрів США;
- привабливості щодо роботи провідних науковців і експертів;
- доступу до американських політичних і ділових еліт, засобів масової інформації;
- індексу цитування публікацій у науковій літературі США та інших країн;
- високому рівню репутації в засобах масової інформації, що проявляється в постійному залученні дослідників корпорації до політичних шоу та інтерв'ю;
- визнанню в політичному світі, що виявляється в урядових призначеннях, запрошеннях

на офіційні брифінги високопосадовців, слухання в конгресі тощо;

- розмірам зарплат і винагород, кількістю приватних контрактів і замовлень на виконання досліджень;

- відповідності вимогам фінансових донорів;

- загальним досягненням у формі політичних пропозицій, публікацій, інтерв'ю, конференцій, «круглих столів»;

- преміям і винагородам на різних конкурсах;

- ефективності в підготовці свідчень, академічних презентацій, здійсненні досліджень і освітніх проектів;

- спроможності створювати нові знання та розробляти альтернативні політичні проекти, а також долати розходження в рівні підготовленості політиків до практичної діяльності;

- успішності дій, спрямованих на провокування політиків і державних діячів до реалізації нових політичних проектів.

Показовим є те, що саме Інститут Брукінгса, корпорація «РЕНД» та Американський інститут підприємництва поряд із такими державними дослідницькими структурами, як підрозділ Білого дому, що займається аналізом внутрішньої політики, управління політичного аналізу уряду США, відповідні структури департаменту внутрішніх справ, урядове управління планування й оцінювання, дослідницька служба конгресу, його бюджетне управління разом з управлінням технологічних оцінювань та іншими державними дослідницькими установами, стали для авторів колективної праці «Організації політичного аналізу: допомагаючи урядові думати» базовими об'єктами вивчення. Докладна історія причин формування таких центрів, зокрема, представлена її редактором К. Вайссом [10, с. 1-18].

Загалом у 2013 р. в Північній Америці діяло 29,1 % від загальної кількості «мозкових центрів» світу, тобто понад 2 000 із 6 800, з яких 1 777 припадало на Сполучені Штати [2].

Основними напрямками дослідницької діяльності таких центрів залишаються внутрішня і зовнішня політика своїх країн та міжнародні відносини. Сполучені Штати в цій сфері вирізняються більш високим рівнем диференціації дослідницьких проектів, які включають практично всі значущі аспекти життя світового співтовариства.

Збільшення кількості «мозкових» центрів у США супроводжується зростанням конкуренції, що, з одного боку, веде до підвищення ефективності наукових розробок і рекомендацій, а з іншого – створює ефект повторень положень, висновків і рекомендацій.

Заслужує на увагу й те, що «мозкові центри» різних політичних уподобань не завжди активно співпрацюють між собою щодо реалізації тематично близьких проектів. Діалектика спостерігається в тому, що зростання кількості таких центрів і проектів спричиняє ефект синергії, який проявляється в можливості вибору державними діячами, політиками, бізнесом, і водночас посилює конкуренцію за доступ до фінансових джерел і замовлень. Така ситуація, у свою чергу, спричиняє диференціацію об'єктів

досліджень, що також є помітним елементом на ринку наукової аналітики.

Ще одна виразна діалектична тенденція простежується в політико-ідеологічній поляризації та конкуренції ідей. З одного боку, це виражається через появу нових концептуальних підходів і новаторських рекомендацій, а з іншого – у прагненні багатьох центрів максимально адаптувати зміст своїх досліджень, положень, висновків і рекомендацій до потреб чинної адміністрації США. Урешті, саме в безпековому вимірі досліджень на зовнішньополітичну тематику спостерігаємо доволі активну роль «мозкових центрів» у нагнітанні проблеми викликів і загроз національній безпеці США, а також ініціюванні нових політико-ідеологічних протистоянь на міжнародному рівні.

З'являється дедалі більше так званих обслуговувальних аналітичних центрів, які свою діяльність організовують на засадах адаптації наукових проектів до поглядів певного державного діяча, відомства чи політичної сили. Як наслідок, посилюється дихотомія між ліберально і консервативно орієнтованими «мозковими центрами» за помітного зниження кількості зважених центристів. За близькості цільових позицій лібералів і консерваторів знижується якість наукових дискусій, незважаючи на формальну незалежність дослідників. Працівник управлінських органів одного з таких центрів заявив, що обслуговувальна функція вкупі з «війною ідей» «створила ситуацію, за якої дві сторони однієї проблеми викликають мало зацікавлення в сенсі деталізованого аналітичного розгляду, а якщо група не підтримує предмет (дослідження) на 100 %, вона сприймається союзником «ворога» [11, с. 15]. Дослідження, в якому пропонується цей висновок, аргументовано показує, що обслуговування політиків веде до обмеження інновацій у діяльності «мозкових центрів», а також ускладнює презентацію нетрадиційних ідей – це виглядає як прагнення догодити.

Однак, учений убачає в цьому і певні позитиви. Адже окремі дослідницькі інститути, популяризуючи тих чи інших державних і політичних діячів, зокрема через цитування їхніх висловлювань, збільшують зацікавлення до себе з їхнього боку, що спонукає самі «мозкові центри» актуалізувати свої дослідження, зосереджуватися на гострих проблемах сучасності, дотримуватися точності в інформаційних наповненнях, бути обережнішими в так званому розвінчанні опонентів у США і за кордоном. Вищезгаданий професор Дж. Макгганн відзначає, що лише 5 із 23 респондентів, яких він опитав, вказали на свою незалежність від певних політиків. У сфері зовнішньополітичних досліджень він вказує на більш низький рівень впливу ефекту обслуговування, оскільки тут меншу роль відіграє ідеологія, а більшу – національний і суспільний інтерес. І все ж він попереджає, що подальше збільшення обслуговувальних проектів може спричинити ерозію довіри до «мозкових центрів» та їхніх ідей, висновків і рекомендацій.

Інший аспект оптимізації аналітичних центрів пов'язаний із мережею Інтернет і засобами масової інформації. Йдеться про те, що миттєве розповсюдження тих чи інших текстів наукових напрацювань, навіть

елементарне представлення їх у загальних формах, спричиняє можливість концептуального відтворення іншими авторами без можливості закидів у компіляції чи плагіаті, оскільки зазвичай застосовується інша аргументація й методика, а також подаються радикально відмінні емпіричні дані.

За умов глобальної фінансово-економічної кризи чинник фінансування може посилити свій вплив на діяльність «мозкових центрів». Він обмежує незалежність дослідника та сміливість, потрібну для розробки і відстоювання новаторських ідей.

Однак висловлені критичні зауваження не заважають «мозковим центрам» США знаходити споживачів своєї інтелектуальної продукції у вищих ешелонах влади, а нерідко й брати участь у реалізації своїх стратегічних рекомендацій. Події 11 вересня 2001 р. серйозно посилили тенденцію зацікавлення верхньої влади, що зростає, до зовнішньої політики і національної безпекою, порушення якої можуть здійснюватися зовнішніми силами з американської території. Дедалі більше аналітиків та експертів незалежних дослідницьких установ Сполучених Штатів одержують добрі можливості піднімати рівень освіченості чиновників і політиків на всіх щаблях державної ієрархії. Як наслідок, численні «мозкові центри» стали спроможними реалізовувати свій потенціал одразу за двома напрямками – дослідницько-рекомендаційним і державно-політичним. Отже, стає дедалі більш доцільно займатися переважно сучасними тенденціями в політиці у їхньому взаємозв'язку, переплетеннях та інноваційних проявах, що не завжди помітні на рівні публічних презентацій.

Особливо значущим фактором, який дійсно об'єднує підходи провідних американських «мозкових центрів», є постійне представлення міжнародної проблематики крізь консолідоване і цілісне застосування понять «американська відповідальність» – «глобальна справедливість». Ідеться про те, що друге неможливе без американського лідерства [12, с. 238-340]. Також для них дуже суттєвим в організаційному і дослідницькому аспектах є поєднання національного і глобального аспектів у постановці й реалізації цілей політичного аналізу і стратегічного оцінювання. До того ж робити це вони прагнуть, посилаючись на методичні підходи, пов'язані з обов'язковістю альтернативних оцінювань і розробки альтернативних політичних проектів і рекомендацій.

Попит на новаторські ідеї послаблює негативний вплив чинника обслуговування, оскільки в сучасних складних міжнародних відносинах тільки пошуки політичних альтернатив і проектування відповідних сценаріїв та прогнозів спроможні забезпечити ефективність здійснюваних досліджень. Серед постійно присутніх новацій останнього часу особливо вирізняється включення енергетичної безпеки в загальний об'єкт дослідження зовнішньої політики і безпеки [13].

Тож об'єктивна ситуація часом просто диктує спонсорам і замовникам дослідницької продукції умову відмовлятися від послуг обслуговуючих виконавців.

І, нарешті, категорія незалежних дослідників, які вивчають проблемні аспекти діяльності «мозкових центрів», спрямована на концептуальне забезпечення зовнішньої політики Сполучених Штатів Америки,

концентрує свої зусилля на розробці рекомендацій, які мають на меті підвищення ефективності їхньої (центрів) діяльності. Посилаючись на численні міркування, включно з ідеєю використання відповідного досвіду поза межами США, наведемо для прикладу рекомендації Дж. Макгана:

1. Скликати робочу групу з представників багатьох «мозкових центрів» для розробки низки альтернативних стратегій і рекомендацій, маючи на меті поліпшення обставин фінансування таких організацій.

2. Запропонувати донорам застосовувати більш довготривалі в часі підходи до фінансування дослідницьких установ із тим, щоб у такий спосіб залучати додаткові інститути і розширювати коло об'єктів досліджень та зменшувати при цьому дріб'язкове втручання у плани і діяльність «мозкових центрів».

3. Спеціальне зібрання донорів має створити форум, на якому «мозкові центри» (продуценти політичних досліджень), політики і засоби масової інформації (користувачі політичних досліджень) та донори (приватні фундації і корпорації) в ході конструктивного діалогу на тему фінансування тих чи інших проектів вийшли б на взаємне розуміння доцільності новаторських, міждисциплінарних, далекоглядних та ефективних досліджень складних і часто заплутаних проблем сучасності.

4. Донори і «мозкові центри» мають потреби у проведенні дослідження шляхів прискореної синергії, співробітництва і консолідації планів і дій американських незалежних установ, які здійснюють аналітичну та експертну діяльність.

5. Створити консолідовану мережу продуманих і зважених стандартів фінансування досліджень із тим, щоб ізолювати «мозкові центри» від приватних і державних донорів, які можуть здійснювати небажаний вплив на характер оцінок, аналізу і висновків.

6. Усвідомлюючи, що «мозкові центри» є позитивом для держави і суспільства, варто продемонструвати приклади їхньої ефективності політикам, чиновникам, організаціям громадянського суспільства, громадянам на засадах чітко сформульованих критеріїв оцінювання.

7. Самі «мозкові центри» мають вивчити ефективність використання телебачення та Інтернету, щоб на цій основі розробити рекомендації щодо змін ситуації в цій сфері на краще в напрямі новаторства й альтернативних розробок.

8. Потрібно застосувати спеціальні стратегії й технології оцінювання співвідношення ефективності дослідницької діяльності та вкладених у це коштів, які можуть бути частково відшкодовані через ті чи інші проекти на телебаченні та в Інтернеті.

9. Досягти мінімізації кількості обслуговувальних центрів, окремих дослідників і проектів, які ними здійснюються.

Пріоритет політико-системного аналізу, що в авторському тлумаченні є синонімом поняття «стратегічне прогнозування» в дослідницьких проектах провідних «мозкових центрів» Сполучених Штатів, зумовлений помітним наростанням розмаїтості сучасного світу, складністю цілісного оцінювання суті нинішньої міжнародної системи, яка складається з величезної кількості акторів і демонструє початкові

й суперечливі тенденції в ході свого формування. У конкретних розробках таких центрів стратегічний прогноз передусім визначається як концентровані зусилля для дослідження і виявлення ключових властивостей альтернативних версій зовнішньополітичного курсу, чому слугує стратегічне осмислення з використанням нормативного методу. У такий спосіб посилюється точність прогнозування наслідків дії тієї чи іншої держави на міжнародній арені для інших учасників дво- і багатосторонніх відносин і для системи загалом.

На передові позиції в аналітичному процесі таких центрів виноситься також проблема відповідності тих чи інших дій адміністрації США національним інтересам держави у трьох їхніх вимірах – життєвому, головному та периферійному. Тут доволі значною залишається роль суб'єктивного фактора, тобто вплив персонального світосприйняття та світогляду на оцінки, положення і висновки, однак кожного разу дослідник зберігає право і можливість бути критичним у ставленні до того, що робить поточне керівництво Сполучених Штатів Америки. До розряду первинних концептуальних підходів американських «мозкових центрів» належить обов'язкове виділення й акцентування викликів, загроз і небезпек Сполученим Штатам від певної дії інших акторів міжнародних відносин. Отже, зовнішня політика в американському специфічному вимірі покликана, передусім, бути інструментом забезпечення національної безпеки в повному розумінні поняття.

Невід'ємним атрибутом опрацювання емпіричного матеріалу, включно з документальними джерелами, виступає елемент вибору, що полягає в максимальному «відсіюванні» наявних у них особистих оцінок і зосередженні на чистому інформаційному полі. Важливе значення відводиться осмисленню інформаційних матеріалів, які готуються спеціальними

службами Сполучених Штатів і є доступними для дослідників. Чітко розділяються поняття «наявність» інформації та «володіння» нею, причому змістовне наповнення другого залежить від творчого досвіду конкретного науковця.

Точний вибір об'єкта дослідження обумовлюється базовими цілями, котрі, у свою чергу, значною мірою визначають його предмет. Ця частина підготовки до реалізації певного дослідницького проекту посідає ключове місце.

Політико-системний аналіз стосовно міжнародного вектора діяльності провідних американських дослідницьких центрів включає в себе значне коло обов'язкових методичних і концептуальних елементів, однак першим із них стабільно залишається позиціонування США як наддержави, що має високу вагу в розробці, ухваленні та реалізації рішень міжнародного характеру, а також можуть суттєво впливати на принципові показники міжнародної системи.

Отже, для оптимізації стратегічного оцінювання досліджень американських «мозкових» центрів важливим є створення їхнього рейтингу, що періодично формується соціологічними службами і політологами з ініціативи Пенсільванського університету. Місця в рейтингу, які вони відводять таким центрам, насамперед визначаються такими факторами, як ступінь впливу на органи державної влади та обсяги фінансування, від яких значною мірою залежить спроможність залучити науковців вищої кваліфікації до постійної роботи або до виконання конкретних проектів на контрактних засадах. Існуючі рейтинги тривалий час залишаються практично незмінними в тому сенсі, що перші місця посідають Інститут Брукінгса, Рада з зовнішніх відносин, корпорація «РЕНД», фундації Карнегі та «Спадщина», Центр стратегічних і міжнародних досліджень, Центр американського прогресу.

ЛІТЕРАТУРА

1. International Cyber Space Strategy [Електронний ресурс] / The White House. – Режим доступу : http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/international_strategy_for_cyberspace.pdf.
2. McGann J. G. 2013, Global Go To Think Tank Index Criteria, Methodology and Timeline [Електронний ресурс] / J. G. McGann. Think tanks and civil societies program, International relation program, University of Pennsylvania / Director J. G. McGann. – 2014. – Режим доступу : http://gotothinktank.com/dev1/wp-content/uploads/2014/01/Global_Go_To_Think_Tank_Index_Criteria_1.pdf.
3. Roberts J. T. World-System Theory and the Environment: Toward a New Synthesis / J. T. Roberts, P. E. Grimes // *Sociological Theory and the Environment: Classical Foundations, Contemporary Insights* / [Ed. by Riley E. Dunlap, Fredrick H. Buttel, Peter Dickens and August Gijswijt]. – Lanham, MD : Rowman and Littlefield Publishers, 2002. – P. 167–198.
4. Stephen F. Larrabee. Ukraine's Place in European and Regional Security / F. Stephen // *Harvard Ukrainian Studies. Special Issue. Ukraine in the World*. – 1996. – V. XXI. – P. 250–270.
5. Think Tanks and Policy Advice in the US: Academics, Advisors and Advocates / [Edited by James G. McGann]. – Florence, Kentucky : Routledge, 2009. – 216 p.
6. Critchlow D. T. The Brookings Institution, 1916-1952: Expertise and the Public Interest in a Democratic Society / D. T. Critchlow. – DeKalb : Northern Illinois University Press, 1985. – 247 p.
7. Dolny M. The Think Tank Spectrum / M. Dolny. – Extra. – May/June, 1996.
8. Ackoff R. Redesigning the Future – A Systems Approach to Societal Problems / R. Ackoff. – Bloomington, Indiana : Stanford University Press, 2003. – 200 p.
9. Abella A. The Rand Corporation: The Think Tank That Controls America [Електронний ресурс] / A. Abella. – Режим доступу : <http://blogs.static.mentalfloss.com/blogs/archives/27657.html>.
10. Organizations for Policy Analysis: Helping Government Think / [Edited by Carol H. Weiss]. – Newbury Park, Calif. : Sage, 1992. – 289 p.
11. Donald E. Abelson A. Capitol Idea. Think Tanks & US Foreign Policy / E. D. Abelson // McGill-Queen's University Press, 2006. – 180 p.
12. Bloomfield L. P. Global Markets and National Interests: The New Geopolitics of Energy, Capital, and Information / L. P. Bloomfield, J. A. Kelly. – Washington, DC : Center for Strategic & International Studies, 2002. – 264 p.
13. Moore W. H. Domestic Politics and US Foreign Policy: A Study of Cold War Conflict Behavior / W. H. Moore, D. J. Lanoue // *Journal of Politics*. – 2003. – Vol. 65, № 2. – P. 376–396.

РЕЙТИНГОВАЯ МОДЕЛЬ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НЕЗАВИСИМЫХ «МОЗГОВЫХ ЦЕНТРОВ» США

На основании результатов анализа исследовательских проектов Пенсильванского университета, Института исследований внешней политики, Центра стратегических и международных исследований, Фонда «Наследие», Американского института предпринимательства, Фонда Карнеги за международный мир и других, где руководствуясь оценкой финансовой обеспеченности, профессиональности уровня исследований, состоятельности привлечь квалифицированных ученых, возможности влиять на власть и способности наладить эффективную связь между наукой и государством, представлена общая картина рейтингования (имиджирования) независимых «мозговых центров» США.

Ключевые слова: «мозговые центры»; рейтинговые показатели; стратегическая оценка.

N. Rzhavska,

National Aviation University Institute of Foreign Affairs international information department professor,
Kyiv, Ukraine

THE INDEPENDENT US «THINK TANKS» ACTIVITIES RATING MODEL

According to the international peace research projects analysis' provided by The Council on Foreign Relations (CFR), The Center for Strategic & International Studies (CSIS), The Heritage Foundation, American Enterprise Institute for Public Policy Research), Carnegie Endowment for International Peace (CEIP), based on the financial security rate, professional level of researches, ability to involve professional staff, abilities to influence the authority, as well as, to create the link between the science and state policy, there was made a try to illustrate the USA «think tanks» international imaging picture and to point out those, which are the most powerful and effective in terms of foreign policy research, as well as, international relations and security. Some of the reasons to choose these very «tanks» are explained too.

The «think tank» industry in the USA is getting popular, in contrast to the high technological or energy sector which balance depends on the demand and supply law, it is hard to talk about the pluses and minuses of the «think tank» work. The main feature of these «tanks» is the great number of the influence methods. That is why, the every single estimation of which has to have the complex of features that gives a chance to show the role and the level of effectiveness. The key point of the research is to find the main US analytic centers that are in power to influence the foreign-policy decision.

In 2013 there were 29,1 % of the world's «think tanks» total number in the North America, which means 2000 out of 6800, 1777 were located in the USA.

The main research vectors of such centers remained the foreign and domestic policy of their countries, as well as, international relations. The USA has higher level of the research projects differentiation that includes almost all the aspects of the international community life.

The «think tanks» rising level in the USA is followed by the competition rising level that leads to the scientific researches and recommendations effectiveness rate rise from the one side, and creates the statements, conclusions and recommendations repetition effect, from the other side.

Some of the independent researches, who study the problematical aspects of the «think tanks» activity, are into the recommendations creation that will help to increase their effectiveness. Some of them are the following:

1. To create working group of the main «think tanks» representatives, in order to create the number of alternative strategies and recommendations for the organizations' financing improvement.

2. To offer the donors to implement more strategical and long lasting approaches to the scientific institutions' financing.

3. A special donor meeting has to create a forum where the «think tanks», politicians, mass media and donors in terms of a dialogue on the financing or any other things could find a common language. Donors and «think tanks» need to organize some researching ways of the accelerated synergy, consolidation and cooperation plans, as well as, the USA independent institutions actions that conduct the great analytic and expert activities.

4. To create a consolidated network of the thought-out financial standards in order to isolate «think tanks» from the private and state donors that can influence the estimation, analysis and conclusion.

5. To show the «think tanks» effectiveness examples to the politicians, stuff, community organizations, citizens.

6. «Think tanks» themselves should investigate the effectiveness of the mass media and the Internet use, in order to create some particular recommendations that improve this sphere.

7. To implement special technologies and strategies to estimate the ratio scientific activities and the means needed for this

8. To reach the minimal number of the serving centers, some researchers and projects conducted by them.

Keywords: «think tanks»; rate numbers; strategic estimate.

Рецензенти: *Рижков М. М.*, д. політ. н., професор, завідувач кафедри міжнародної інформації, ІМВ КНУ імені Тараса Шевченка;

Соснін О. В., д. політ. н., професор, завідувач кафедри міжнародної інформації, Інститут міжнародних відносин Київського національного університету.